

TIEN JAAR BEVERS IN LIMBURG

Gijs Kurstjens & Wouter Jansen

Vanaf 1992 zijn in Limburg waarnemingen bekend van bevers *Castor fiber*. Inmiddels - tien jaar later (voorjaar 2002) - leven er zeven solitaire bevers verspreid over Limburg (twee in het noorden, vijf in het midden en twee in het zuiden) en twee in aangrenzende delen in Duitsland. Het is aannemelijk dat deze dieren afkomstig zijn van een uitzetproject in de Duitse Eifel. Onlangs zijn ook in Wallonië bevers losgelaten, op diverse plaatsen in het stroomgebied van de Maas. Dit artikel gaat in op de buitenlandse herintroducties, de huidige stand van zaken in Limburg en de plannen voor bescherming en uitbreiding van de populatie in het stroomgebied van de Maas in Limburg.

Noord-Eifel: bevers in het middelgebergte

Tussen 1981 en 1989 zijn in zijbeken van de Roer in het Natuurpark Noord-Eifel ten zuidwesten van Aken twaalf bevers uitgezet. De eerste acht zijn afkomstig van een farm in Noordoost-Polen (Popielno). Farmbevers komen oorspronkelijk uit Rusland van de restpopulatie in de regio Woronezj (rivier de Don). De laatste vier uitgezette dieren zijn in Polen in het wild gevangen. Van de startgroep zijn drie dieren vrijwel direct omgekomen. Effectief bestaat de

startpopulatie dus uit maximaal negen dieren, waarmee de genetische basis behoorlijk smal is. Desondanks heeft zich hier een kleine populatie ontwikkeld. De precieze omvang is onbekend, doordat de laatste jaren geen intensief populatie-onderzoek is verricht. De omvang van de Eifel-populatie wordt door het Forstamt Hürtgenwald geschat op veertig tot zestig dieren.

De dieren hebben zich verspreid binnen het stroomgebied van de Roer en leven in kleine, snelstromende beekjes, nabij stuwmeren en langs meanders van de rivier; in sommige gevallen zelfs langs de randen van steden en dorpen.

Leefgebied van beverfamilie in het Natuurpark Noord-Eifel. Let op dam met stuwmeertje en aangevreten beuken en sparren tot ca. 20 meter uit de oever. Foto: Gijs Kurstjens

Herintroductie in Wallonië

Vanaf eind 1998 tot en met eind 2001 zijn er in Wallonië ruim honderd bevers losgelaten. Deze herintroductie is een initiatief van de Rangers Castors. De bevers zijn afkomstig uit Beieren (de zogenaamde Donaubever) en, in mindere mate, uit de Elbe. Veel uitzetlocaties zijn particulier eigendom en niet vrij toegankelijk. Het gaat onder meer om zijbeekjes van de Ourthe. Deze biotopen zijn goed vergelijkbaar met die van de Eifel en vallen onder de noemer 'snelstromende bergbeekjes'. Behalve in het stroomgebied van de Ourthe zijn bevers uitgezet in de regio Haute Meuse (Viroin, Houille, Hermeton) en in de

vallei van de Semois. Bovendien leven er sinds kort ook bevers in de Lasne bij Rixensart (Waals Brabant), die tot in de Dijle in Vlaanderen zijn afgezakt.

De kans dat bevers vanuit deze nieuwe leefgebieden Limburg bereiken, is voorsnog klein. Het twintig kilometer lange Maastraject tussen Luik en Lixhe tot aan de Nederlandse grens, is volledig gekanaliseerd, gestuwd en verstedelijkt. Een dier dat deze 'route' verkende, is in juni 2000 doodgereden op ongeveer vijf kilometer van de Nederlandse grens. Bovendien zou er in 1999 meerdere keren een bever zijn gezien nabij Eijsden. Deze waarnemingen konden echter niet door vraatsporen worden bevestigd.

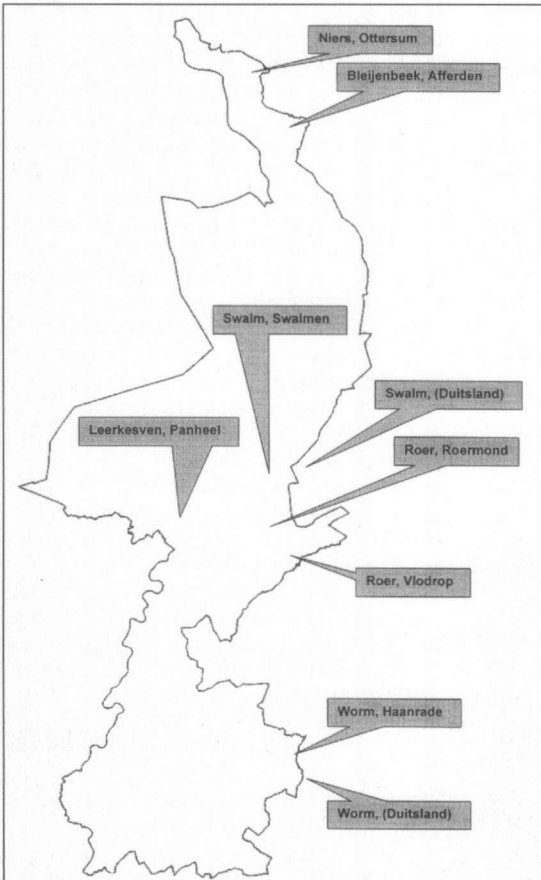
Huidige leefgebieden in Limburg

De zeven beverterritoria liggen verspreid over de hele provincie (figuur 1). Met uitzondering van de locatie in

Beverdam in Noord-Limburg: een unicum voor Nederland.
Foto: Gijs Kurstjens

Figuur 1. Overzicht van actuele locaties van solitaire bevers in Limburg en aangrenzend Duitsland (stand van zaken zomer 2002).

Panheel (voormalig grindgat) gaat het in alle andere gevallen om biotopen langs beken en riviertjes. Op één plaats bouwt een bever dammen om voldoende diep water in zijn territorium te verkrijgen. Dammen van dit formaat zijn in Nederland een unicum. De bever huist hier langs een smalle beekloop. Door de dammen (gedeeltelijk hout, maar ook gras en moddertypen komen voor) staat een verdroogd elzenbroekbos weer jaarrond onder water. Door de vraat aan elzen, berken en struikwilgen zijn open plekken in het bosje ontstaan. Hier hebben o.a. moerasplanten, zoals elzenzegge en gele lis, inmiddels al van weten te profiteren. In het vroege voorjaar hebben bruine kikkers voor de afzet van hun eiklommen dankbaar gebruik gemaakt van het zonbeschenen water.

Langs Niers, Swalm, Roer en Worm leven de bevers op ooibosrijke trajecten, waar ze oeverhopen bewonen. Doordat de riviertjes vrij breed zijn, kunnen de bevers er geen dammen opwerpen. Slechts van één locatie is bekend dat de bever een heuse burcht bewoont. Deze relatief kleine burcht is op een eilandje gelegen.

In tabel 1 is een overzicht gegeven van dood-gevonden bevers en van twee locaties, waar meerdere jaren territoria bezet waren.

Sleutelrol langs beken en rivieren

De terugkeer van de bever in Limburg - waar de soort minstens twee eeuwen geleden is uitgeroeid; de laatste meldingen komen van de Roer bij Gulik (het tegenwoordige Jülich in Duitsland) in de 18e eeuw - is van groot belang voor het herstel van natuurlijke watersystemen. Door hun vraat aan houtige gewassen langs rivieren, beken en

Tabel 1.
Dood-gevonden bevers en verlaten territoria in Limburg e.o.

Roermond (Willem-Alexanderhaven)	19-04-1993 dood 2-jarig vrouwtje
Bergen ('t Leuken)	territorium 1993-2000
Panheel (Thornerweg)	11-11-1996 dood vrouwtje
Panheel (A2)	12-05-1997 dood ex. (in april waargenomen op Oolerplas bij Herten)
Herkenbosch (Turfkoelen)	25-09-2001 dood jong mannetje
Loobek (Vierlingsbeek/ Prov. Noord-Brabant)	territorium 1999-2000
Hermalle sous Argenateau (Prov. Luik/ België)	20-06-2000 dood exemplaar

meren zorgen bevers voor meer variatie in de oeverbegroeiing en in het water (denk aan omgevallen bomen). Langs de Maas kan de bever in de toekomst plaatselijk zorgen voor het openhouden van hoogwater- en nevengeulen, opdat doorstroming mogelijk blijft. Van deze variatie profiteren allerlei planten- en diersoorten, zoals water- en moerasplanten, vissen, amfibieën en libellen. Omgevallen bomen in beken stimuleren bovendien het natuurlijke meandergedrag van (nu nog) rechtgetrokken beken.

Langs kleine beken leveren bevers als dammenbouwers een aanzienlijke bijdrage aan de dynamiek in het beekdal. Door opstuwing ontstaan bevermeertjes met stilstaand water in een stromend systeem. Daar kan zich dan moeras ontwikkelen, met alles erop en eraan. Het opstuwen van water door beverdammen vergroot het retentievermogen van een beekdal, wat gunstig is tijdens overstromingen en in droge perioden.

Toekomst voor de bever in Limburg

De komende jaren wordt in Limburg veel aandacht besteed aan de bever en zijn rol in het ecosysteem. In 2001 is namelijk het project "Toekomst voor de bever in Limburg" van start gegaan. In opdracht van de Provincie Limburg voert Stichting Ark het project uit, in nauwe samenwerking met Rijkswaterstaat, Waterschap Peel en Maasvallei, Waterschap Roer en Overmaas, Zuiveringschap Limburg, Stichting Het Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten. De doelstelling van het project is de vestiging van een duurzame populatie in Limburg.

Het project voorziet in het nemen van beschermingsmaatregelen, de uitvoering van biotoopherstel en het geven

van voorlichting aan de Limburgse bevolking. Bovendien zullen, tussen 2002 en 2005, in geschikte leefgebieden in Noord- en Midden-Limburg tien beverfamilies worden uitgezet. De vergunning van het Ministerie van LNV voor de uitzetting is inmiddels binnen en najaar 2002 gaan de eerste drie beverparen of - families te water.

Geschikte leefgebieden

Onderzoek naar mogelijke leefgebieden in Limburg wees uit dat er momenteel ruimte is voor ca. 150 bevers. Het kerngebied wordt gevormd door de Maasplassen en de beekdalen in Midden-Limburg. Oude Maasmeanders en beken langs de Zandmaas in Noord-Limburg vormen daarnaast ook geschikte leefgebieden. In Zuid-Limburg zijn nog maar weinig geschikte leefgebieden voorhanden en liggen goede beverbiotopen eigenlijk alleen langs de Vlaamse zijde van de Grensmaas. Door de realisatie van natuurontwikkeling in beekdalen, de Maasplassen en langs de rivier (Grensmaas, plaatselijk langs de Zandmaas) zal het biotoopaanbod in de toekomst verder toenemen.

Potentieel geschikt leefgebied voor bevers in Midden-Limburgs beekdal. Foto: Gijs Kurstjens

Bevers zwemmend. Foto: Dick Klees

Bescherming & biotoopherstel

Met de Limburgse waterschappen, die verantwoordelijk zijn voor de bestrijding van muskus- en beverratten, is afgesproken dat de vangmethoden voor beverratten worden afgestemd op de komst van de bever. Zo wordt op plaatsen waar bevers leven, geëxperimenteerd met zogenaamde levendvangkooien. Hiermee kunnen beverratten levend worden gevangen. Wanneer onverhoopt een (jonge) bever in zo'n kooi belandt, kan die dus worden losgelaten. Ook afschot van beverratten in beverterritoria is niet meer toegestaan.

Behalve de waterschappen werken Rijkswaterstaat en de drie natuurorganisaties aan biotoopherstel. Langs de Maas en langs diverse beken worden natuurlijke oevers gerealiseerd met voldoende voedsel (bosopslag), rust en gelegenheid tot het maken van een oeverhol of burcht. Door het opkopen van oeverstroken door de waterbeheerders kan in veel gevallen de onnatuurlijke oeverbeschoeiing (stortsteen, hout) worden verwijderd. De Limburgse waterschappen zijn op tal van plaatsen bezig met beekherstelprojecten, zoals langs de Vloedgraaf, Vlootbeek, Tunleiroyse en Oostrumse Beek.

Bijplaatsing

Omdat verwacht wordt dat de autonome vestiging van een levensvatbare populatie bevers in Limburg vanuit de Eifel slechts moeizaam zal verlopen, is voorgesteld om, ter versterking van dit pro-

ces, tien beverparen (Elbe-ondersoort) bij te plaatsen. Doordat er momenteel sprake is van verspreid levende, ongepaarde dieren, is de kans groot dat veel individuen sterven voordat ze zich hebben voortgeplant. Zo is onder meer een bever, die vanaf 1993 bij Bergen heeft geleefd, eind 2000 gestorven.

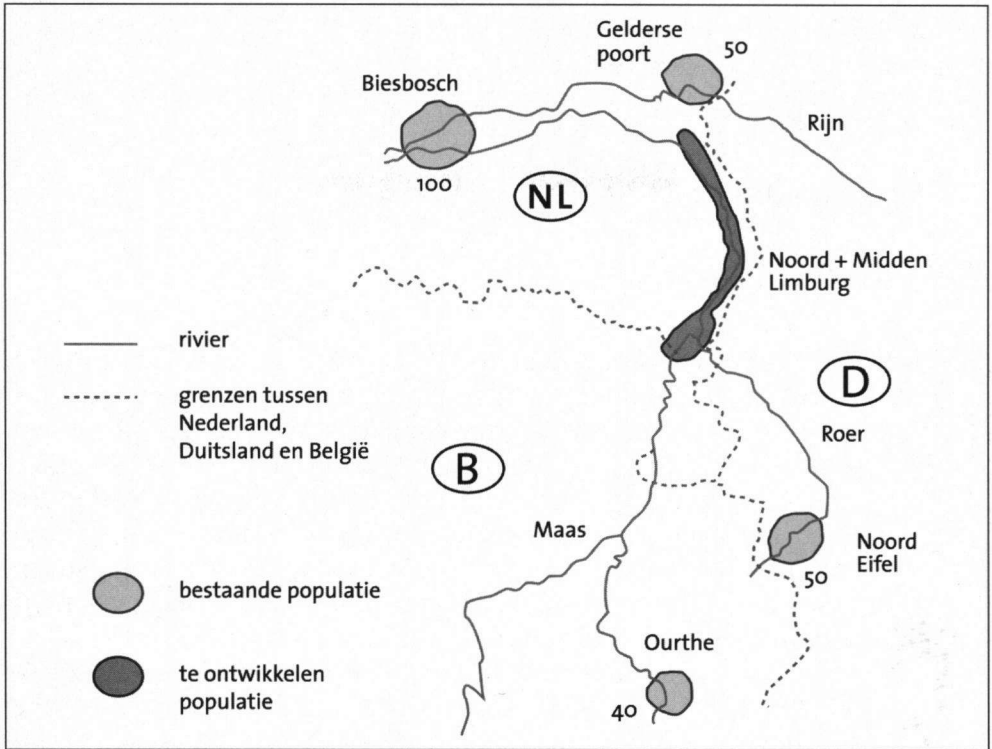
Bovendien is Limburg zonder bijplaatsing afhankelijk van de kleine, genetisch weinig gevarieerde bronpopulatie uit de Eifel. Door bijplaatsing wordt de genetische variatie vergroot, hetgeen de levensvatbaarheid van de populatie op termijn verbetert. De sleutelrol die bevers in watersystemen vervullen, is een ander argument om de opbouw van een populatie in Limburg te bespoedigen.

Kunstburchten

Gelet op de ervaringen met uitzetten in de Biesbosch en de Gelderse Poort, worden de bevers in een kunstburcht losgelaten. De ervaring leert, dat de dieren na transport uit Duitsland daarin overdag tot rust kunnen komen. Vaak knagen de bevers zich pas in de eerste nacht of zelfs pas enkele dagen later een weg naar buiten. Op deze wijze wordt stress tot een minimum beperkt en blijft uitval van dieren, als gevolg van extreem zwervgedrag of door ongelukken, hopelijk achterwege.

Ecologisch onderzoek

Het spreekt voor zich dat het bijplaatsen van bevers gepaard zal gaan met onderzoek naar hun voortplantingsgedrag en hun biotoopgebruik. Volwassen dieren

Figuur 2. De nieuwe populatie bevers in Limburg vormt de ontbrekende schakel tussen bestaande beverleefgebieden in het stroomgebied van de Maas (Bron: Folder Bevers in Limburg)

worden voorzien van een uitwendig oormerk, zodat ze, onder andere tijdens onderzoek naar mogelijke voortplanting, individueel herkenbaar zijn. Om gesneuvelde dieren te kunnen herleiden tot een uitzetplaats en om ze te kunnen onderscheiden van eventuele immigranten uit de Eifel, worden alle losgelaten dieren voorzien van een onderhuidse chip.

Schakel tussen Biesbosch en buitenland
 Het stimuleren van een levensvatbare beverpopulatie in Limburg past goed in het streven van de Rijksoverheid om in het Nederlandse rivierengebied een duurzame populatie bevers te krijgen. Binnen het stroomgebied van de Maas vormt Limburg een schakel tussen de populatie in de Noord-Eifel (Duitsland) en die van de Biesbosch. De populatie van de Biesbosch staat, via de Waal, in contact met die van de Gelderse Poort.

Maatschappelijke acceptatie
 Verwacht wordt dat de terugkeer van de bever - net als elders in Nederland en West-Europa - door de Limburgse bevolking positief zal worden gewaardeerd. De huidige bevers zijn al geliefd. Zo heeft een basisschool al een hele buitenles opgezet rondom een bever die bij hen in de omgeving leeft. Voor eventuele overlast door dammen

(natschade) en vraatschade zijn in dit project oplossingen voorhanden in de vorm van o.a. gedoogovereenkomsten, grondverwerving of een schadevergoeding uit het Faunafonds.

Meer informatie is verkrijgbaar via: beversinlimburg@ision.nl
 De beverfolder kunt u (tegen onkosten) bestellen via: info@arknature.nl

Dankwoord
 Speciale dank gaat uit naar alle personen die de afgelopen jaren waarnemingen van bevers hebben doorgegeven aan de contactpersoon Limburg van de Beverwerkgroep Nederland, aan het Natuurhistorisch Genootschap, de VZZ of de auteurs.

Gijs Kurstjens,
 Ecologisch Adviesbureau,
 Col. Ekmanstraat 15,
 6573 BM Beek-Ubbergen